

Министерство
на образованието и науката

АЗ·БУКИ

Национално издателство
за образование и наука „Аз-буки“

**БЪЛГАРСКИ ЕЗИК
И ЛИТЕРАТУРА**

Българско научно-методическо списание
• година XXI, 2012 • киевски 1

ИСТОРИЯ

Българско научно-методическо списание
• година XXI, 2012 • киевски 1

**МАТЕМАТИКА
И ИНФОРМАТИКА**

Българско научно-методическо списание
• година XXI, 2012 • киевски 1

**ПРЕДУЧИЛИЩНО
НАЧАЛНО ОБРАЗОВАНИЕ
Педагогика**

Българско научно-методическо и педагогическо списание
• година XXI, 2012 • киевски 1

**ХИМИЯ
ПРИРОДНИТЕ НАУКИ
В ОБРАЗОВАНИЕТО**
астрономия
биология
география
физика

**ПРОФЕСИОНАЛНО
ОБРАЗОВАНИЕ**

Българско научно-методическо списание
• година XXI, 2012 • киевски 1

**СТРАТЕГИИ
НА ОБРАЗОВАТЕЛНАТА
И НАУЧНАТА ПОЛИТИКА**

Научно-методическо списание
• година XX, 2012 • киевски 1

Философия

Българско научно-методическо списание
• година XXI, 2012 • киевски 1

**Чуждозиково
обучение**

Научно-методическо списание
• година XXXV, 2012 • киевски 1

Избрано

от текстовете, публикувани в списанията
на Национално издателство

АЗ·БУКИ

www.azbuki.bg

34

25 – 31 АВГУСТ 2016 Г.

Антропология на престъплението

*Откъс от „Антропология
на престъплението“*

Хасинто Чоса

Университет на Севиля

1. Източниците на антропологията на престъплението

„1. Адам позна Ева, жена си; и тя зачена и роди Каина и рече: придобих човек от Господа.

2. Роди още и брат му Авеля. И Авел стана пастир на овци, а Каин беше земеделец.

3. След няколко време Каин принесе Господу дар от земните плодове;

4. и Авел също принесе от първородните на стадото си и от тлъстината им. И Господ погледна благословенно на Авеля и на дара му;

5. а на Каина и на дара му не погледна благосклонно. Каин се много огорчи, и лицето му се помрачи.

6. И каза Господ (Бог) на Каина: защо се ти огорчи? и защо се помрачи лицето ти?

7. Ако правиш добро, не подигаши ли лице? ако пък не правиш добро, то гряхът стои при вратата; той те влече към себе си, но ти владей над него.

8. И рече Каин на брата си Авеля: (да идем на полето). И когато бяха на полето, Каин нападна брата си Авеля и го уби.

9. И рече Господ (Бог) на Каина: где е брат ти Авел? Той отговори: не зная; нума съм пазач на брата си?

10. И рече (Господ): какво стори? Гласът на братовата ти кръв вика от земята към Мене;

11. и сега проклет да си от земята, която е отворила устата си да приеме братовата ти кръв от твоята ръка;

Заглавието е на редакцията

www.philosophy.azbuki.bg

Главен редактор

Доц. д-р Георги Апостолов

E-mail: apstlv@swu.bg

Редактори

Д-р Атанаска Чолакова

0889 22 20 42

Николай Кънчев

0888 81 56 45

Тел.: 02/425 04 70

02/425 04 71

E-mail: philosophy@azbuki.bg

Съдържание на сп. „Философия“, кн. 2/2016:

ИСТОРИЯ НА ФИЛОСОФИЯТА

Николай Бердяев и рицар-
ската алтернатива на буржоаз-
ния свят / Добромир Добрев

МЕТАФИЗИКА

Априорното във философия
на религията: Ранният Рудолф
Ото / Мирослав Бачев

ФИЛОСОФИЯ И БОГОСЛОВИЕ

Екстатичната практика Ра-
бъта – религиозни и истори-

чески проявления / *Христо Салджиев*

МОРАЛНА ФИЛОСОФИЯ

Антропология на престъплението / *Хасинто Чоса*

ФИЛОСОФИЯ НА ИЗКУСТВОТО

„Дон Кихот“ като трактат за реалността (въз основа на „Размишления върху „Дон Кихот“) / *Хавиер Сан Мартин*

ПСИХОЛОГИЯ

Третичният мисловен процес на кръстопътя между метапсихологията, когнитивната наука и невронауката / *Петър Димков*

Възрастни особености на сетивното познание на ученици от начална училищна възраст според психоаналитичната периодизация на Зигмунд Фройд / *Марияна Стамболийска*

СЪВРЕМЕННА ФИЛОСОФИЯ

Отвъд живота и смъртта – биополитиката и властта на биотехнологиите / *Мария Колева*

АКТУАЛНИ ФИЛОСОФСКИ СЪБИТИЯ

Трансценденталното съзнание versus феноменологичното несъзнавано / *Невена Крумова*

НОВИ ЗАГЛАВИЯ

Тематизациите на другостта в биографичния проект – от срещите в ежедневието до сблъсъка със смъртта / *Гергана Попова*

12. когато работиш земята, тя не ще ти дава вече силата си; ти ще бъдеш изгнаник и скитник по земята.

13. И рече Каин Господу (Бог): наказанието ми е по-голямо, отколкото може да се понесе:

14. ето, Ти сега ме пропъждаш от лицето на земята, и аз ще се скрия от лицето Ти и ще бъда изгнаник и скитник по земята; и всеки, който ме срещне, ще ме убие.

15. И Господ (Бог) му каза: затова именно всекиму, който убие Каина, седмкратно ще се отмъсти. Тогава Господ (Бог) тури на Каина знак, за да го не убие никои, който го срещне.

16. И отгалеци се Каин от лицето Господне и се засели в земята Нод, на изток от Едем.

17. И позна Каин жена си, и тя зачена и роди Еноха. И съгради той град, и нарече града по името на сина си Енох.

Това вероятно е най-класическият текст на западната култура, който разказва за първото престъпление, случило се на планетата, и за началото на цивилизацията от този момент нататък. В действителност, 4-та глава на книгата за Битието за първи път тълкува първоначалното отцеубийство и началото на гражданския живот, на града.

В митологията на западните народи произходът на града често се свързва с първоначалното престъпление. Примери за това са библейският разказ за Каин и Авел, престъплението, което Ромул извършва спрямо брат си Рем при основаването на Рим, и престъплението на Тезей спрямо своя баща при основаването на Атина. Затова митологията и етнографията са едни от основните източници при анализа и теорията на престъплението.

Вторият източник са психологията и психиатрията, които също водят началото си от митологията и етнографията, тъй като Зигмунд Фройд (еден от техните основатели) създава цяла обща психопатология, тръгвайки от първоначалното отцеубийство – това на Егип.

Третият източник са историята и литературата не само защото съществуват много документи за убийството, като често срещан феномен между хората, не само защото са създадени различни видове разкази, посветени на престъплението (от Едгар Алан По до Агата Кристи и Жорж Сименон), но и защото съществуват парадигматични престъпления в човешката история и защото най-добрата литература се е занимавала винаги със смъртта и престъплението, като например „Хамлет“ на Шекспир, романите „Престъпление и наказание“ и „Братя Карамазови“ на Достоевски, „Сърцето на мрака“ и неговата кинематографична версия от Джоузеф Конрад „Апокалипсис сега“ или „Сто години самота“ на Гарсия Маркес.

Съществува и четвърти източник, който все още не е използван систематично при анализа на престъплението, наричащ се „Антропология на престъплението“ (Ayestaran, 2001). Една от неговите отправни точки е произведението на Фуко „Надзор и наказание. Раждането на затвора“, публикувано през 1975 г., което се ситиура между антропологията, социологията, историята на културата и философията и прокарва широко поле за изследвания, обединяващи много от перспективите, започнати от Фуко и Хегел.

Най-известни за психиатрите и широката публика са психоаналитичните тълкувания на херменевтиката на престъплението. Обикновено те имат най-голяма философско-религиозна дълбочина, защото обуславят динамиката на престъплението с най-първоначалното за човека – неговото раждане, предци и пол. Произходът му, в неговото абстрактно философско тълкуване, както и в конкретното му религиозно тълкуване, се осланя на дълбочини, при които мисълта и афективната интуиция се губят.

2. Да убиеш, за да оцелееш

Престъплението е действие, което унищожава най-ценното, свещено и мистериозно нещо за човека – живота. Резултатът от него е смъртта – нещо, също толкова мистериозно и свещено. Никога няма да успеем да разберем и обясним живота и неговия произход (секса, бащинството, майчинството), нито пък смъртта (гибелта, нищото, това, което е отвъд живота).

Раждането създава силно душевно въннение, изискващо веселие и празнуване от страна на цялата социална група, а смъртта поражда друго, дори по-силно въннение, съпроводено от колективната нагласа и от регламентираното възстановяване от всеобщия смут, който смъртта създава и който се нарича траур.

Още от древността органичният живот се е поддържал и развивал благодарение на смъртта на групи живи същества, които винаги са от друг вид, но никога от собствения. Познаваме вътревидовата агресивност при много малко видове. Сред тях са плъховете и *sapiens sapiens*. При по-голямата част от животинските видове вътревидовите конфликти се разрешават чрез борба, в немалко случаи чисто ритуална, при която най-слабият признава правото на най-силния върху територията, женската или лова и се оттегля, търсейки друг начин да удовлетвори нуждите си.

От появата на човешките същества на планетата (около 50 000-ата г. пр. Хр., доколкото е установено) е минало много време, което те са преживели, убивайки други същества, следователно убиването е било начин на живот. Понякога са се биели и са се убивали един друг по същите причини, поради които го правят животните. Понякога са разкъсвали жертвите си и са практикували антропофагия. Има много свидетелства от различно естество за антропофагия между хора – почти винаги тя е ритуална и религиозна.

Защо появата на живот се чества толкова много сред човешките същества? Защо те се страхуват толкова от смъртта? Защо се придава такава важност на убийството на себеподобен, вместо да се счита за маловажно, толкова маловажно, колкото да се късат ябълките от дърветата или да се лови пъстърва? Защо с развитието на човешкия интелект и съзнание хората започват да описват мотивите за своите борби с думи като храна, препитание, сигурност, жена, потомство и богатство? Защо при описанието с подобни думи на нуждите си те са ги превърнали в права или в крайно необходими елементи за своето съществуване? Защо са стигнали до това да предпочитат желанията си пред живота си, да умират и да убиват заради тях – нещо, което животните никога не са правили? Защо толкова продължително време хората оценяват качеството и достойнството на живота повече отколкото самия живот? И накрая защо в някои отношения хората са запазили непроменено мнението си за живота, а в други аспекти са го изменили?

С развитието на интелекта и съзнанието при хората започва нов стил на живот, който до известна степен може да се счита за автономен и независим от органичния живот и започва да се нарича с термини, описващи някои основни

аспекти, „невидими“ за органичния живот, като дишането, вдишвания въздух и „духовната“ сила, която той придава на организма. Първоначално „духът“ се смята за същността на органичния живот и след това за почти автономен тип живот.

Накрая хората са решили, че светът и животът са такива, каквито те са ги преживели, наменували и предали от едно поколение на друго. По този начин те са се вкоренили в интелекта и съзнанието си и са се идентифицирали с духа толкова, колкото със своя организъм или дори повече. В действителност, са научили, че чрез способността да си спомнят, могат да излизат от организма си и да се връщат в него по случай празници или магични и терапевтични дейности, тъй като всички празници са възпоменания. Научили са, че съществува „духовен“ живот, чрез който могат да упражняват известно господство върху всекидневните сили, и че умирането е специален тип излизане от организма и автономност на духа.

Още от началото интелектът е познавал органичния и духовен живот, а съзнанието е било съзнание за органичния и духовен живот. От една страна, интелектът и съзнанието са били интелект и съзнание за реалността и за видовете реалност, а от друга – за хаоса и нищото.

Тъй като хората не са доминирали зараждането на живота в рамките на възприемаемостта и тъй като „духът“ също не е бил възприемаем, са мислили, че съществува реалност и живот, различни от тези на възприемаемостта. Мислили са, че съществува сила, която има власт върху генезиса на възприемаемия живот и е по-висша от собствените сили. Последните, също както и животът, са произлезли именно от онези чужди сили, наречени „свещени“. Независимо от съвкупността от фонетични елементи, които образуват думата „свещен“, тя означава недостъпна за хората сила, която обаче разполага с тях и с всичко, което им е важно. „Свещен“ означава нещо по-ценно от живота, защото животът произтича от него и се връща в него. По този начин човекът е ситуирал сценария на своя видим и осезаем живот сред сценариите на преди и след, на по-близкото и на по-далечното.

Какъв тип връзка са установили първоначално хората със свещените сили? От една страна, връзка на обмен и обединение със силите, направлявана от зависимостта и уважението към по-силния, от друга страна, връзка на агресия и намаляване на собствените сили.

Мълнията не е единствената сила, която идва от небето и разцепва гърветата. Силата, която човекът може да открадне, за да я направи своя и да овладее техниките на огъня, да неутрализира студа, да се защитава от животните, да сварява храната, да подготвя диви терени за агрикултура, за металургия и т.н. Първоначално свещените сили са дали живот и са поддържали живота на всички живи. Затова убиването на животните по време на лов и тяхното изяждане е първият спасителен акт на свещените сили за хората. Спасили са ги от глад и следователно от смърт.

Освен да дават живот на хората, свещените сили ги спасяват от смърт по един или друг начин. Ловът трябва да се превърне в споразумение, в жертвоприношение, за да не бъде кражба. Прави се ритуално, с разрешението и съдействието на свещените сили, на които се предлага някаква част от лова. Човекът може да живее, да оцелее благодарение на уменията да убива. Убиването е начинът, по който свещените сили, боговете спасяват хората чрез жертвата и храната от улова. Да ловуваш, е религиозен акт.

Религията и ловът формират първоначално единство. Жертването на животни е висша технология на оцеляването. Уловеното, пожертваното животно е благодетел за групата и от него тя получава своето име, сила и закон. То е тотем. Да убиваш, е средство, за да живееш, но то е регламентирано средство, одобрено от боговете и реализирано с тяхна помощ. Хората регулират и управляват своя видим и материален свят чрез невидими и нематериални сценарии.

Превод от испански: Поля Търколева

Пълния текст четете в сп. „Философия“, кн. 2

Език или код?

Откъс от „Преводът – процес на транскодиране“

Ирена Кръстева

Софийски университет „Св. Климент Охридски“

Изхождайки от предпоставката, че „всяка информация, независимо от своето съдържание, съществува само във формата на някакъв *език* или *код*“ (Lyudskanov, 1969), Александър Людсканов дефинира превода като „процес на комуникация между две семиотични системи“, чието функциониране „може да се представи като механизъм за кодиране и декодиране“ (Nikolova, 2005). Отбелязвайки неоснователната резервираност на голяма част от преводачите към изследванията върху превода, той изтъква необходимостта от обвързване на теорията на превода с практиката. Опровергавайки традиционното разделение на художествения и специализирания превод, той се опитва да помири обичайно противопоставяните *лингвистичен* и *литературен* подход към превода и да изведе универсалните принципи на феномена с цел утвърждаването на теорията на превода като наука.

Машинен превод

Предложеният от Людсканов семиотично-трансформационен модел намира приложение в машинния превод. Идеята за свързване на електрониката и превода възниква в годините на „студената война“. Началото на машинния превод

Заглавието е на редакцията

www.foreignlanguages.azbuki.bg

Главен редактор

Проф. д-р Димитър Веселинов
E-mail: d_vesselinov@yahoo.fr

Редактори

Николай Кънчев
0888 81 56 45
Йордан Ходжев
0889 81 15 65

Тел.: 02/425 04 70
02/425 04 71

E-mail: foreignlanguages@azbuki.bg

Съдържание на сп. „Чуждоезиково обучение“, кн. 2/2016:

ПРИЛОЖНА ЛИНГВИСТИКА

Невронауките в помощ на преподаването на чужди езици / *Таня Димитрова*

Преводът – процес на транскодиране / *Ирена Кръстева*

МЕТОДИКА

Тенденции в развитието на образованието по класически езици и класическа древност на Балканите (Гърция, Македония, Сърбия, Румъния) / *Борис Вунчев*,

Мирена Славова, Йоана Си-
ракова, Люба Радулова

Comparative Analysis of
the Textual Competence of
Bulgarian Students in English
as a Foreign Language, and in
Bulgarian / *Albena Nikolova*

ЛИНГВОДИДАКТИЧЕСКА АРХЕОЛОГИЯ

Българските елементи в
роднинската терминология
при гагаузите / *Емил Боев*

ПОРТРЕТИ

Стефана Димитрова / *Дон-
ка Мангачева*

РЕЦЕНЗИИ И АНОТАЦИИ

Актуалните тенденции в
лингвистиката в полза на
чуждоезиковото обучение /
Красимира Алексова

Нов ценен лексикографски
труд / *Гинка Георгиева*

ХРОНИКА

Патронен празник в Про-
филираната гимназия с ин-
тензивно изучаване на румън-
ски език „Михай Еминеску“ /
Нина Котева

IN MEMORIAM

Татяна Михайловна Нико-
лаева / *Стефана Димитрова*

ОТКРЫТАЯ ЛИНИЯ

Концепт как лингводидак-
тическая категория / *Аглия
Маврова*

е положено през 1954 г. от съвместно проведения
от лингвисти от Джорджтаунския университет
във Вашингтон и инженери от IBM експеримент за
превод на 49 изречения от руски на английски език.
Този първи опит за кодиране на естествените езици
е осъществен за нуждите на Комисията за атомна
енергия на САЩ. Ето две от преведените изречения:

Изходен текст – руски език	Машинен превод – английски език	Превод на изходния текст	Превод на машинния превод
1. Качество угля определяется калорийностью.	The quality of coal is determined by <i>calory</i> <i>content</i> .	Качеството на въглищата се определя от <i>калоричността</i> .	Качеството на въглищата се определя от <i>калорийното</i> <i>съдържание</i> .
2. Международное понимание является <i>важным фактором</i> в решении политических вопросов.	International understand- ing <i>con-</i> <i>stitutes an</i> <i>import factor</i> in decision of political questions.	Международното разбирателство е <i>важен фактор</i> в решаването на политически- те въпроси.	Международ- ното разби- рателство <i>представява</i> <i>фактор</i> за <i>вноса</i> в решаването на политическите въпроси.

Първите системи за автоматичен превод се
създават за определени двойки езици, а многоезич-
ните програми се появяват значително по-късно.
През 1963 – 1964 г. унгарският компютърен лингвист
Петер Тома разработва системата SYSTRAN. Този
софтуер се усъвършенства за няколко двойки езици
– английски – немски (1968); английски – руски (1969);
английски – френски (1974) – и се внедрява в НАСА и
мощни корпорации като *General Motors* и *Xerox*. Екс-
перименталното му използване от Генерална дирек-
ция XIII на Европейската комисия започва през 1976 г.
През 1986 г. Тома продава правата върху SYSTRAN
на френската група „Гашо“, която го разпространя-
ва в целия свят. Собственост на корейската CSLi
от 2014 г., SYSTRAN предлага понастоящем над 130
двойки езици, като непрекъснато разработва нови
конфигурации. С него работят мултинационалните
компани *Airbus*, *Barclays*, *Cisco*, системите за нацио-
нална сигурност, като Американския департамент
за отбрана и Френското министерство на отбрана-
та, големите преводически агенции по света, онлайн
преводачът *BabelFish*.

Същинското развитие на машинния превод в
страните от Източния блок започва през 60-те го-
дини на XX век с намерението да се противопостави
конкурентоспособен продукт на разработваните на
Запад системи, и най-вече SYSTRAN. Един от пионе-
рите в тази област е Александър Людсканов. През
1964 г. Людсканов създава в Математическия инсти-
тут към БАН специализирана група за машинен пре-

вод от руски на български език. Това е първият експеримент, който се занимава с компютърна лингвистика и семиотика в България. На пръв поглед, парадоксално – споделя неговата сътрудничка Елена Паскалева – „причината тези изследвания да започнат в точните науки и изчислителната техника, а не в лингвистиката, е главно идеологическа. Докато математиците отрано са се запознавали с формалните езици и граматиките на Ноам Чомски, при езиковедите същият е дамгосван като буржоазен идеолог“ (Paskaleva, 2013).

В рамките на експеримента електронноизчислителната машина *Минск-2* превежда една страница от руски на български език. В дългосрочен план усилията на софийската група са насочени към разработване на програма за извличане на информация от тълковните речници с оглед създаване на двуетични бази данни. „Първоначалната утопична идея за машинния превод е, че той е осъществим на универсално смислово равнище, ако за всеки език имаме компютърен модел на прехода от текста до смисъла и обратно (анализ и синтез). Тази утопия се сблъсква с реалната трудност, дори невъзможност, на този пълен преход [...]. Този подход, основан на знанието, днес е догъпан от подхода, основан на данните. Той се използва в т.нар. статистически машинен превод, който борава с получени от статистическата обработка на големи обеми текстове двуетични съответствия от различни езикови равнища“ (Paskaleva, 2013).

Основните трудности на машинния превод са именно езикови, а не технически. Машината изпълнява помощна функция в процеса на превеждане – тя подпомага преводача, като извършва „черната работа“. Използвайки тази лексикална и граматическа информация, преводачът трябва да подбере най-подходящите за съответния случай значения и да оформи окончателната версия на превода, като вземе предвид контекста и общия смисъл на съобщението (Людсканов, 1980: 38). Това поражда съществени езикови проблеми. Първият от тях е по-богатото лексикално съдържание и граматическа вариативност на реалните текстове в сравнение с описаните в учебниците. Вторият е свързан с употребата на символи – числа и букви – в различните контексти. Третият – с хомографите (например английската дума *light* може да бъде съществително – *a bright light* [ярка светлина], глагол – *to light a cigarette* [запалвам цигара], или прилагателно – *a light weight* [ниско тегло]). Четвъртият – с пунктуацията. Петият – с форматирането (Löffler-Laurian, 1996).

Друга група проблеми са свързани с типологията на грешките, а именно неправилното превеждане на термини, съкращения, собствени имена, предлози, членни форми, местоимения, глаголни времена, залози, безлични форми, модалности, отрицание, словоред. Грешките могат да бъдат сведени до два основни типа: граматически и семантични. Нека разгледаме следния пример:

Изходен език (фр.)	C'est un joli éventail espagnol.	Това е красиво испанско ветрило.
Altavista Translator (англ.)	This is a nice Spanishrange.	Това е хубаво испански диапазон.
Google Translate (англ.)	This is a nice range Spanish.	Това е хубава гама Испански.
Altavista Translator (итал.)	Si tratta di una bella gamma di spagnolo.	Става дума за хубава гама испански.
Google Translate (итал.)	Si tratta di una gamma bella spagnola.	Става дума за гама хубава испанска.

Допуснатите грешки са както граматически (словоред, съгласуване на съществителното и прилагателното по род), така и семантични (думата *ветрило* е преведена като *гама*, *диапазон*). Те, естествено, подлежат на отстраняване при редактирането. А техният анализ помага за усъвършенстването на програмата и за „нормализиране“ на езика на нейните продукти.

Разбира се, не липсват и икономически и технически проблеми: висока цена, възможни интерференции с други софтуерни продукти, необходимост от придобиване на умения за работа с програмата и пр. И докато машинният превод на технически текстове е работеща реалност, той все още изглежда неприложим към хуманитарни текстове, към художествени текстове с богата интертекстуалност, метафоричност, многозначност, към игрите на думи и фразеологията, тъй като машината не притежава рефлексивна способност. Възможност за разрешаване на проблема с двусмислието и полисемията е настройването на програмата така, че да разпознава не само морфосинтактичната

структура, но и контекстуалната семантика на думите в превежданния текст. Това се отнася и до затрудненията при различния светоглед на изходната и целевата култура.

Машинният превод има и безспорни предимства: едновременно превеждане на няколко езика, намаляване разходите за заплащане на труда на преводачите поради редуцирането на техния брой, увеличаване на бързината на услугата, спестяване на усилието и досадата от превеждането на не особено интересни текстове. Усъвършенстването на новите софтуери за машинен превод, които съчетават традиционно използваните лингвистични алгоритми със „статистическите съвпадения“, неминуемо ще продължи да се развива и да разширява неговия обхват и приложение поради две основни характеристики на програмите: „Колкото повече се използват, толкова повече се усъвършенстват. [...] Колкото по-често се появяват онлайн („в облак“ или бази данни...), толкова по-достъпни и използваеми стават за широк кръг потребители“ (Рут, 2013).

Това се отразява, естествено, и на изискванията към преводача. Тъй като някои от манипулациите предполагат по-скоро техническа компетентност и експертност в съответната област, отколкото знание на чуждия език и преводачески умения, функциите на преводача се свеждат до редактирането на машинния превод. Така той се превръща в коректор или в своеобразен „технически комуникатор“ според определенението на Антъни Пим. Машинният превод не предполага „изкуството“ на преводача. Неговото оценяване изключва използваните при художествения превод критерии, като красив изказ, богат език, избягване на повторенията, търсене на естетическия ефект. Акцентът се поставя върху разбираемостта и адекватността на целевия текст, а основният критерий за качеството му остава точното пренасяне на инвариантна информация и нейната достъпност.

Залози на науката за превода

Людсканов отнася голяма част от изведените от многогодишните си занимания с машинен превод заключения към човешкия превод, тъй като е убеден, че техните характеристики не се противопоставят, а допълват. Взаимодействието им утвърждава единния научен подход към процеса на превеждане, обуславя съществуването на науката за превода и определя тенденциите в нейното развитие.

Обособяването на науката за превода като самостоятелна дисциплина се налага поради това, че лингвистиката, която се занимава с проблемите на превода дотогава, пренебрегва някои съществени проявления на феномена: „превода като семиотичен механизъм на рецептивно произвеждане на текстове (пренаписващия прочит като превод); превода като средство за развитие на семиосферата, която, както внушава Лотман, влияе върху границите между две култури [...]“; превода като пренос между кодове (между семиотичния превод на Якобсон); превода като интертекстуално отношение в системата на взаимните културни влияния (интертекстуален превод); превода като тотален феномен, включващ и текстовете, които придружават този тип текст“ (Osimo, 2008a: 29 – 30).

Людсканов свързва семиотичното изучаване на преводния процес, чиято цел е изработването на алгоритми за неговото автоматизиране, с когнитивистиката. Междуетиковият превод минава през три фази: анализ, трансформация и синтез. За да се преведе дадено езиково съобщение, то трябва да бъде разбрано. Разбирането предполага анализа на съобщението, т.е. декодирането на неговия смисъл, стилистични и емоционални особености. В тази фаза преводачът избира едно от няколко възможни значения на всеки от елементите на изходния текст. Изборът му е обусловен от неговата компетентност в съответната област и цели предаването на „инвариантна информация“. Следва опосредстващата междусемиотична фаза, при която преводачът осъществява редица трансформации от „вербалния“ код на изходния език в „менталния“ код на своята памет. Във фазата на синтеза преводачът кодира запазената информация на целевия език, като отново избира между различните възможности, които той предоставя. Людсканов обръща специално внимание на това, че в процеса на превеждане от един естествен език на друг опосредстващият език, който се използва

като референтна система при декодирането (анализа), съвпада с опосредстващия език, който се използва при кодирането (синтеза) (Lyudskanov, 1980). С други думи, процесът на превеждане задължително минава през семиотично опосредстване от когнитивно естество.

„Преводът предполага две равностойни съобщения в два различни кода. Еквивалентността в различието е ключовият проблем на езиковата дейност и основният обект на лингвистиката. Като всеки получател на словесни съобщения, лингвистът тълкува тези съобщения. Нито един езиков факт не може да се интерпретира от науката за езика без превод на знаците, които го съставят, в други знаци, принадлежащи на същата или на друга система“ (Jakobson, 1995). Роман Якобсон схваща „еквивалентността в различието“ едновременно като обектна лингвистика и като „разширена преводимост“.

Александър Людсканов споделя Якобсоновото разбиране за „разширения превод“, който онагледява с излизания извън строго езиковото поле пример за запечатаните в човешката памет следи на видяния някога паметник на Шунка. Якобсон е убеден, че макар и да не съществува пълна еквивалентност на лексикално равнище, всеки „когнитивен опит“ е преводим, тъй като преводимостта произтича от рефлексивността на езика. И тъй като всеки познавателен опит – смятат и Якобсон, и Людсканов – може да бъде преведен, запаметяването в качеството си на познавателен опит е своеобразен процес на превеждане. Съхранените „следи в паметта представляват отражение, записано на „езика“, на кода на паметта. Но тъй като това записване предполага декодиране и кодиране, които, както вече видяхме, представляват преобразувания на съответни знаци със запазване на инвариантна информация, не представлява ли процесът на запаметяването (както и на „извличането“ на спомена) процес на превод и не съществува ли в главата на човека един „естествен“ преводач, много „по-адекватен“ и „точен“ и „качествен“ от всички други?“ (Lyudskanov, 1980).

Понятието „необходима преводна информация“, т.е. цялата информация за даден езиков израз, която преводачът следва да притежава, за да може да го преведе, е друг теоретичен принос на Людсканов. Откъде се извлича тази информация? На първо място, от запечатаните в неговата памет езикови следи с помощта на *лингвистичния анализ*. На второ място, с *извънлингвистичния анализ* на епохата, контекста, стила, естетиката на автора на превежданата творба. И в двата случая става въпрос за семиотичен анализ. С други думи, преводът предполага редица междусемиотични трансформации между словесни и несловесни кодове. „Необходимата преводна информация“ за осъществяване на процеса се определя от опосредстващия език, „който се намира в паметта на преводача (или е материализиран във вид на речници, пособия, правила, книги и пр.). Този L_1^{int} [език-посредник] включва освен L_1^N [естествения език], първо L_1^N , в системата на който се разгръщат значенията на езиковите компоненти на входното съобщение (за преводач това е обикновено езикът на превода), и определени данни за действителността, кодирани както с второсигнални, така и с първосигнални средства. [...] Необходимостта от лингвистичния и извънлингвистичния анализ произтича от самата същност на L^N и на превода между тях“ (Lyudskanov, 1980). Това означава, че междусемиотичният превод участва в междуетиковия превод – във фазата на анализа изходният езиков код се превежда на менталния код, а във фазата на синтеза менталният код се превежда на целевия езиков код. Опосредстващият език следователно е „езикът на паметта“. Процесът на превеждане преобразува „най-напред думите в „меми“, които впоследствие се преработват и превеждат в думи. [...] Людсканов, естествено, не е чел Пърс и неговата дефиниция за значението като превод“ (Osimo, 2008b). Ала схващанията на българския семиотик поразително се доближават до Пърсовите постановки: „Значението на един знак е неговият превод. Този разгръщащ, превеждащ знак по необходимост принадлежи на някаква семиотична система. Така той може да принадлежи на същия език – L_1^N (това срещаме в тълковните речници на един език), на езика, на който превеждаме – L_2^N (това срещаме в двуезичните преводни речници), или на някакъв трети език – L_3 “ (Lyudskanov, 1980).

Пълния текст четете в сп. „Чуждозиково обучение“, кн. 2

От индивидуалност до личност

Откъс от „NDM – таксономия, обслужваща диадата „индивидуалност – личност“

Сава Гроздев

Висше училище по застраховане и финанси

Марга Георгиева

Великотърновски университет

„Св. св. Кирил и Методий“

В съвременното технологично общество все по-често се сменят реалностите и прогнозите, които в една или друга степен влияят на изследователите от различните научни области, и това ги отправя да се ориентират към интеграцията им. Наличието на това твърдение изисква да се обменя информация, необходима за ефективно систематизиране на известното и необходимото, да се нормализира съотношението позитивно – негативно, за да може да се стигне до желаното структуриране в съществуващите системи, засягащи развитието на човешкия индивид, в основата на което стои предложената NDM-таксономия на целите за ефективно израстване на ноосферния интелект и която се опитва да масовизира възможности човешкият индивид да бъде личност.

За да се изясни същността на NDM-таксономията, първо ще предоставим информация за понятията „индивидуалност“ и „личност“.

Селективен обзор на главните идеи на различните концепции за личността у нас е систематизиран от Б. Минчев (Minchev, 2004, 2013). В обзора на психологическите теории той стига до заключението, че съществуват различни гледни точки за личността, но в края на XX век все още няма обща убедителна теория за нея.

В съвременното технологично общество обаче

Заглавието е на редакцията

www.pedagogiy.azbuki.bg

Главен редактор

Проф. д-р Емилия Василева

E-mail: embavassi@abv.bg

Редактор

Любомира Христова

0889 22 12 15

Тел.: 02/425 04 70

02/425 04 71

E-mail: pedagogiy@azbuki.bg

Съдържание на сп. „Педагогика“, кн. 6/2016:

ИЗСЛЕДОВАТЕЛСКИ ПРОНИКНОВЕНИЯ

Предприемачеството като ключова компетентност в полето на етнокултурното многообразие (рефлексивни аспекти) / *Ирина Колева, Цветелин Симов*

NDM – таксономия, обслужваща диадата „индивидуалност – личност“ / *Сава Гроздев, Марга Георгиева*

Относно литературната комуникация в начален училищен етап / *Мила Гълъбова*

Новите функции на учителя при обучение с информацион-

но-комуникационни технологии / *Христина Петрова*

Базови превенционни програми при проблеми в поведението при деца в яслена и в предучилищна възраст / *Светла Стайкова, Гергана Петрова, Ана Денева*

СТАНИ УЧИТЕЛ!

За учителя – академично и лично / *Мариана Мандева*

Училище за четене / *Петя Георгиева, Христина Димитрова*

Преди четенето в първи клас – за фонологичната и фонемната компетентност на малкия ученик / *Анита Дериджиян, Даяна Бойкова*

СПОДЕЛЕН ОПИТ

Интелектуалното развитие на 5 – 6-годишните деца / *Калина Върбанова*

Речевата компетентност на децата в контекста на готовността им за училище / *Величка Ихтиманска*

Иновационен модел на ситуацията като основна форма на педагогическо взаимодействие на детето от ромски произход за неговите права / *Еленка Иванова*

ПИШИ ПРАВИЛНО

IN MEMORIAM

(Minchev, 2013) твърде много се обръща внимание на релационните връзки в диадата „индивидуалност – личност“. Правилно Б.Минчев в (Minchev, 2013: 286) акцентира на твърдението, че „Една от забравените“ традиционни теми за психологията е тази на индивидуалността, и очертава много задълбочено спорните мнения дали индивидуалността предхожда личността, или е резултат от функционирането на личността.

В статията няма да се спираме на многобройните дефиниции на тези понятия, а ще посочим коя от тях приемаме в контекста на NDM-таксономията за очертаване оптималния път в развитието на ноосферния интелект.

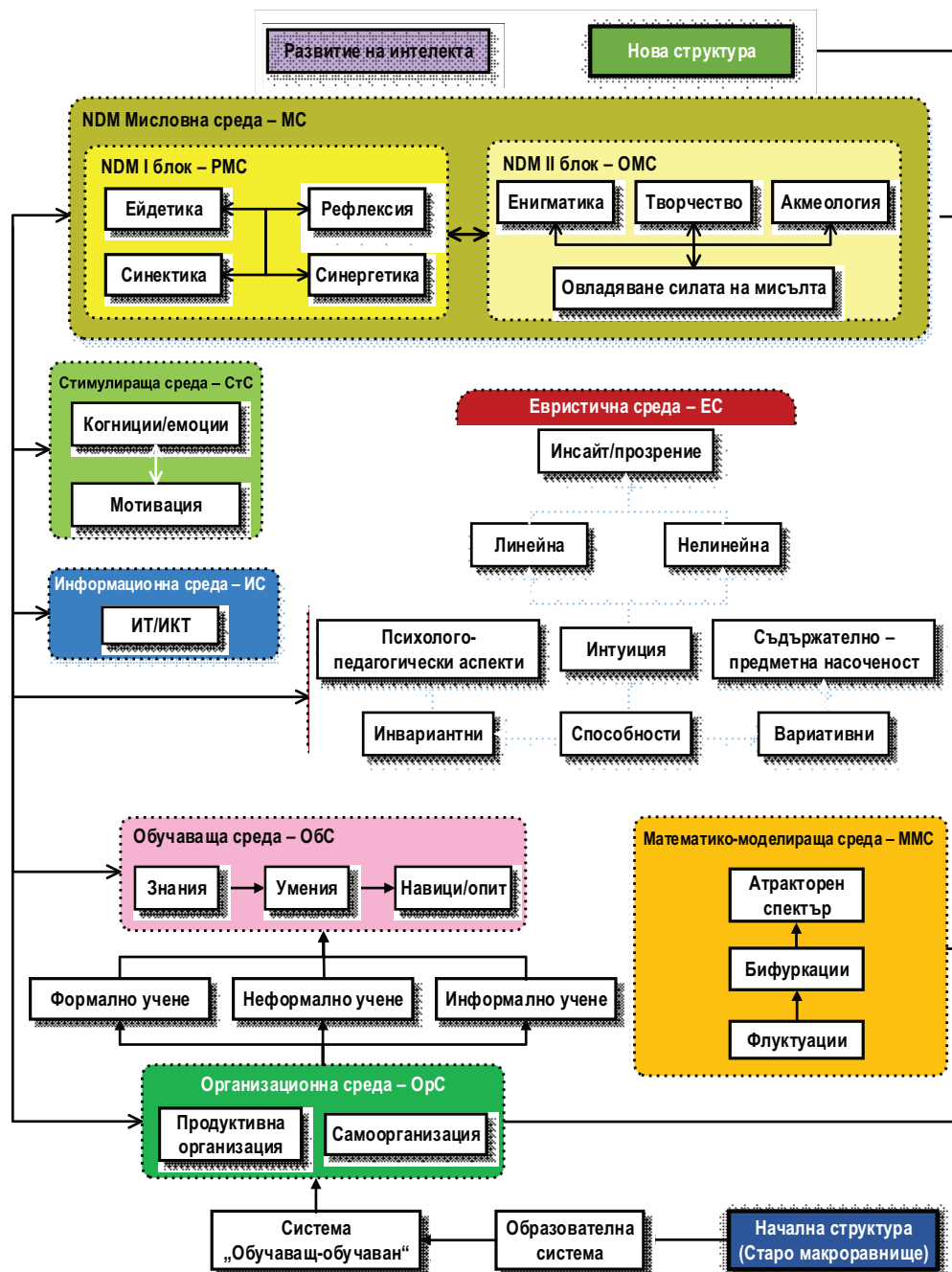
Прегри всичко ще отбележим, че повечето изследователи (Merlin, 1981; Minchev, 2004, 2013; Rubinshteyn, 1959) в тази насока (и психолози, и педагози) утвърждават решаващата роля на индивидуалността на човешкия индивид за прерастването му в личност.

В статията за индивидуалността се приема следната дефиниция: „Индивидуалността е основа на личността и очертава границите на неясното възможно развитие. Индивидуалността е отличителното качество на индивида, но не като проста съвкупност от индивидуални различия, а тъкмо като цялостна конфигурация“ (Minchev, 2013: 291). Възприемайки тази дефиниция, обръщаме внимание особено на тезисите, приведени от автора (Minchev, 2013: 292 – 295), които наистина могат да се третираат като модули за изграждане на бъдеща теория на индивидуалността.

А сега дефиницията, на която се спираме, за личността!

Обикновено личностното формиране в научните изследвания носи названието „персонализация“. В какво се изразява посоченото? Известно е, че Азът е в основата на личността. А това навежда на мисълта, че **човешкият индивид е личност, ако е субект на собственото си развитие**, т.е. няма ли развитие на интелекта, той престава да бъде личност. В тази насока са се наложили два подхода: **идеографски** и **номотетичен**. При първия същността на личността се разбира като уникална структура (разглеждана от т.нар. елитарна теория). Вторият счита, че формирането на личността е закономерен процес – т.нар. егалитарна теория. В литературата правилно се налага изводът, че двата подхода трябва да бъдат взаимнодопълващи се. Целта на статията е да се посочат релационните връзки в разглежданата диада „индивидуалност – личност“ в границите на т.нар. NDM-парадигма. Прегри да предложим NDM-таксономията, ще се спрем на съдържателната страна на посочената парадигма, в която понятието „NDM“ означава „нова динамична модификация“ (Georgieva & Grozdev, 2015). Всъщност в тази книга се очертава оптималният път на развитието на интелекта (фиг.1).

Посочен е концептуален модел, съдържащ комплексно понятие, наречено NDM, обхващащо 10 понятия, представени в два блока. В първия са включени понятията ейдетика, рефлексия, синектика и синергетика, а във втория блок – енигматика, творчество и акмеология. Всички тези понятия в синхрон с понятията когниции, емоции и мотивация са в състояние да решат проблемите, свързани с оптималното развитие на интелекта.

Фигура 1. Концептуален модел на УЦЖ в границите на „ndm“ при наличие на триадама „формално, неформално и информално учене“ в контекста на Аз-концепцията на математическото моделиране

В същата насока са предложени и 11 учебни среди, едната от които, наречена NDM-среда, съдържа останалите среди и играе ролята на основна среда и както се посочва в книгата, е основен фундамент в развитието на морфодинамиката като наука, обхващаща всички онези понятия, водещи до намиране на необходими и достатъчни условия за нейното обогатяване, като интердисциплинарно направление за овладяване силата на мисълта (Georgieva & Grozdev, 2016).

На посочения модел от фиг.1 може да се съпостави математически модел от вида:

$$1. F_1 \frac{\partial u}{\partial x_1} + F_2 \frac{\partial u}{\partial x_2} + \dots + F_n \frac{\partial u}{\partial x_n} = R, F_i(x_i, u), \quad i = \overline{1, n}, \sum_{i=1}^n F_i^2 \neq 0, \quad i = \overline{1, n}, R(x_i, u) \neq 0,$$

$i = \overline{1, n}$. F_i и R са функции, както на независимите променливи x_i , $i = \overline{1, n}$, така и на непознатата функция $u(x_i)$, $i = \overline{1, n}$. Функцията $u(x_i)$ се намира от уравнението

$$2. F(x_1, x_2, \dots, x_n, u) = 0$$

Тя може да бъде индивидуалността или личността, а променливите x_i да бъдат съответно знанията – x_1 , уменията – x_2 , опитът/навиците – x_3 , способностите – x_4 , и т.н., тъй като за броя на променливите x_i няма ограничения. Това зависи от изследваната проблематика.

След известни преобразувания това уравнение е еквивалентно на системата:

$$3. \frac{dx_1}{F_1} = \frac{dx_2}{F_2} = \dots = \frac{dx_n}{F_n} = \frac{du}{R}$$

По-нататък се стига до общото му решение, което има вида:

4. $\varphi(f_1, f_2, \dots, f_n) = 0$. f_i , $i = \overline{1, n}$, са n различни първи интеграли на системата 3.

От решение 4. намираме функцията $u(x_i)$, която в нашия случай ще опише динамиката в развитието на индивидуалността/личността.

Този модел, съпоставен на концептуалния модел от фиг.1, позволява да се опише и динамиката на различните процеси в релационните връзки между понятията от диадата „индивидуалност – личност“ и да се търси оптимизацията им в контекста на традициите в миналото, перспективите в настоящето и предизвикателствата в бъдещето. А това твърдение изисква в педагогопсихологически аспект да се акцентира на интеграцията на науките педагогика и психология с математиката (и по-точно с т.нар. математическо моделиране, като се обръща внимание на неговата Аз-концепция (Georgieva & Grozdev, 2015). Естествено, както е посочено в книгата, могат да се намерят нови приоритети, съответстващи на нови образователни технологии, които ще осигуряват бъдещи когнитивни способности, стимулиращи пораждането на иновации, особено в контекста на диадата „индивидуалност – личност“, които ще водят до нова NDM-таксономия. Това обаче изисква да отговорим на въпроса каква е нейната същност?

Известно е на всеки изследовател, че има необходимост от търсенето на такива приоритети, съответстващи на нови таксономии, свързани с нов начин на интегриране на целите на обучението и възпитанието, особено в настоящото технологично общество, поради навлизането на все по-нови информационни технологии, изменящи взаимодействията между обучаващи и обучавани, с цел последните да възприемат информацията, да осмислят и се превръщат в субекти на собственото си развитие, т.е. усвояването на опит/навици в ежедневието се центрира към диадата

„индивидуалност – личност“ в триадата „формално, неформално и информално учене“. В този аспект се изисква да се потърси интердисциплинарен подход на обучение и възпитание, какъвто е предложеният NDM-подход (Georgieva & Grozdev, 2015), с цел да се насочва, стимулира човешкият интелект към творческата страна на цялостната му дейност. Целта на посоченото се обуславя от влиянието на разнообразни фактори. Въз основа на твърдението, че знанията са средство за формиране на умения, образователните цели за развитието на интелекта трябва да бъдат с насоченост обслужване на цялостната му дейност.

Имайки предвид, че целеполагането е в основата на педагогическата дейност, тъй като трябва да се даде отговор на въпроса: какво трябва да усвоява интелектът, за да се изяви като личност в съответствие с потребностите на съвременното технологично общество, се налага, наистина, да се акцентира на конкретизацията и операционализацията на педагогическите цели. Това означава да се създаде подходяща система от такива цели със съответна систематизация от категории и йерархия на съответните им равнища (т.е. да се стигне до т. нар. педагогическа таксономия (Petrov, 1994)).

Претенции за такава таксономия има т. нар. NDM-парадигма (Georgieva & Grozdev, 2015). В исторически аспект (Б. С. Блум, М. Андреев, Д. Кратуол, Дж. Гилфорд, Е. Симпсън и др.) това са съществуващите класификации: когнитивно-познавателна, психомоторна, афективна, смесена/интеграционна, операционална и т.н. таксономия.

Обикновено се стига до извода, че таксономичният подход на педагогическите цели води до тяхното операционализиране на равнище действия на учещите се.

Посоченото, макар и в съвсем кратък обзор, в тази статия, ни извежда до заключението, че този подход има успешна реализация в диадата „индивидуалност – личност“ и предоставя изследователско пространство на желаещите да работят в тази насока.

Това обаче не означава, че в настоящата статия трябва да се спрем твърде много на подробностите в NDM-таксономията. Те ще бъдат обект на следващи публикации/разработки, в които ще се обединява всичко позитивно от миналото и настоящето и ще се търсят предложения за бъдещето, отправени към формалното, неформалното и информалното образование.

А сега, имайки предвид, че мисленето е в основата на оптималното развитие на интелекта, ориентацията отправяме към основните педагогически цели в NDM-таксономията, свързани с двете мисловни среди – **развиваща мисловна среда** и **овладяваща мисловна среда**.

Педагогическите цели, свързани с развитието на интелекта (достигащ до структурата и функциите на личността като следствие от висока степен на индивидуалността) в **развиващата мисловна среда** (фиг.1) са **ориентирани към:**

1. Ейгетика

Акумулиране на сензомоторни релации. Несъмнено опорните механизми са сензомоторните независимо в коя област е активирана системата (Lalov, 2003), затова чрез практическата ейгетика спонтанно се стига до образите на нова ситуация, в която се изграждат педагогопсихологически умения у интелекта да си представя ясно обектите във въображението си и да стига до възприемане, запомняне, припомняне, т.е. сензомоторните антиципативни механизми водят до разбирането (рефлексивното), до оптималното съотношение между рационалното и емоционалното начало във всяка дейност (синектичното), а впоследствие и до изграждането на субективни образи и опериране с тях.

2. Рефлексия

Развитие на мисловни структури, свързани с разбирането. Целта е развитие на рефлексивни способности, които са основен феномен на вътрешната активност на интелекта.

3. Синектика

Оптимизиране съотношението рационално – емоционално във всяка дейност. Целта е усвояване на ценностна ориентация към прилагане на придобитите знания

Избрано

и умения, водещи до устойчиво поведение в диадата „индивидуалност – личност“ и пренасяне на ценностни ориентации върху изпълняваните от индивида дейности.

4. Синергетика

Без ейдетичното не може да се стигне и до синергетичното мислене. Налице е също необходимост от сензомоторни антиципативни ресурси, които участват в самоорганизацията на субекта и допринасят за оптималното развитие на интелекта му.

5. Диадата „анализ – синтез“

Каква е целта на тази уникална мисловна диада?

Целта на тези категории (анализ и синтез) е да водят до развитие на способности на интелекта, да предизвикват интуицията, инсайта/прозрението, необходими за достигане до креативното понятие личност, чрез осъществяване на релационните връзки в диадата „индивидуалност – личност“. А това се осъществява, когато човешкият индивид разделя системата от дейности на поддейности, за да разбере и изследва структурата им (анализ), или обединява части от извършваните дейности с цел достигане до ново цяло, водещо до разработка на нови модели и структури в оптималното развитие на интелекта му (синтез).

6. Оценяване и самооценяване

Целта е управление на ученето чрез наличие на постоянна обратна връзка.

Правилното оценяване на постиженията в развитието на интелекта в много от случаите е необходимо и достатъчно условие за стимулиране на прехода от индивидуалност към личност. Това зависи много от систематизацията на целите на обучаващия в тази насока.

От друга страна, като израз на самосъзнанието, самооценяването е вход към различните прояви на позитивното, случващо се в релационните връзки на диадата „индивидуалност – личност“. Целите са свързани с осигуряване на достоверността на възхода на мисленето и възможните отклонения с позитивна насоченост към придвижване на индивидуалността до личност, които ще бъдат обект на следващите ни изследвания за по-подробно уточняване същността на целеобразуването в NDM-таксономията.

Пълния текст четете в сп. „Педагогика“, кн. 6